

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і управління

Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету економіки і управління

Віталій КАРПЕНКО

Підпис

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

27 серпня 2024 р.

СІЛАБУС

Навчальна дисципліна Ризик-менеджмент у фінансовій сфері

Освітньо-професійна програма Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Загальна інформація

Позиція	Зміст інформації
Викладач(і)	Доценко Інна Олексіївна
Профайл викладача	https://fbss.khmnu.edu.ua/doczenko-inna-oleksiyivna/
Е-mail викладача(ів)	dotsenkoi@khmnu.edu.ua
Контактний телефон	
Сторінка дисципліни в ІСУ	https://msn.khmnu.edu.ua/course/view.php?id=9046
Навчальний рік	2024-2025
Консультації	Очні: вівторок, 6-та пара, 4-507 онлайн: за необхідністю та попередньою домовленістю (Zoom. ID: 6114333787. Пароль: 0505)

Характеристика дисципліни

Статус дисципліни	Форма навчання	Курс	Семестр	Загальний обсяг		Кількість годин						Курсовий проєкт	Курсова робота	Форма семестрового контролю	
						Аудиторні заняття								Самостійна робота, в т.ч. ІРС	залік
				Кредити ЄКТС	Години	Разом	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття	Семінарські заняття					
О	Д	1	2	5	150	54	36		18		96			+	
О	З	1	2	5	150	12	8		4		138			+	

Анотація дисципліни

Дисципліна «Ризик-менеджмент у фінансовій сфері» є однією із обов'язкових дисциплін професійної підготовки і займає важливе місце у підготовці фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» за освітньо-професійною програмою «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок».

Пререквізити – управління фінансами підприємств, управління публічними фінансами, страховий менеджмент, фінансовий менеджмент в банку, професійна діяльність на фондовому ринку.

Кореквізити – переддипломна практика, кваліфікаційна (дипломна робота).

Мета і завдання дисципліни

Мета дисципліни. Формування теоретичних знань, майбутніх фахівців, про комплексне управління ризиками в фінансовій сфері, методи та підходи його аналізу, а також практичних навичок виявлення, ідентифікації, оцінювання та нейтралізації ризиків, що виникають на фінансовому ринку.

Завдання дисципліни. Розширення й поглиблення знань про якісні та кількісні властивості фінансових процесів з урахуванням ризику; опанування методології та методики побудови комплексної системи ризик-менеджменту фінансових установ, яка аналізує та враховує всю сукупність фінансових ризиків; вивчення низки найтипівіших прийомів аналізу, моделювання та вимірювання фінансового ризику в процесі прийняття управлінських рішень;

опанування відповідної сукупності інструментів ризик-менеджменту з метою практичного використання у фінансовій сфері.

Очікувані результати навчання

Після вивчення дисципліни здобувач має: здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів до хеджування фінансових ризиків з використанням похідних фінансових інструментів; відшукувати, обробляти, систематизувати та аналізувати інформацію, необхідну для ідентифікації, оцінювання та нейтралізації ризиків в сфері фінансів; здійснювати діагностику і моделювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання в процесі прийняття управлінських рішень в умовах ризику; застосовувати поглиблені знання в сфері фінансового ризик-менеджменту для прийняття ефективних рішень; обґрунтувати вибір та критерії управління ризиками у сфері фінансових відносин та оцінювати ефективність їх застосування до тих чи інших видів фінансових ризиків; обґрунтувати прийняття стратегічних та тактичних управлінських рішень у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку із використанням сучасного інструментарію ризик-менеджменту.

Тематичний і календарний план вивчення дисципліни

№ тижня	Тема лекції*	Тема практичного заняття*	Самостійна робота студентів		
			Зміст	Год.	Література
1	2	3	4	5	6
1	Теоретичні засади ризик-менеджменту в фінансовій сфері		Опрацювання теоретичного матеріалу з Т1, підготовка до практичного заняття, опрацювання навчальних посібників.	5	[1, с. 8-15; 3, с. 8-26].
2	Врахування ризиків у процесі прийняття управлінських рішень в фінансовій сфері	Теоретичні засади ризик-менеджменту в фінансовій сфері. Врахування ризиків у процесі прийняття управлінських рішень в фінансовій сфері	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т2, підготовка до практичного заняття, виконання кейсу.	6	[1, с. 5-15; 4, с. 11-37].
3	Аналіз та оцінювання рівня ризиків в фінансовій сфері.		Опрацювання теоретичного матеріалу з Т3, підготовка до практичного заняття та розв'язування задач.	5	[1, с. 15-36; 3, с. 41-69; 4, с. 37-60]
4	Аналіз та оцінювання рівня ризиків в фінансовій сфері.	Аналіз та оцінювання рівня ризиків в фінансовій сфері.	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т3, підготовка до практичного заняття, виконання кейсу.	6	[1, с. 15-36; 3, с. 41-69; 4, с. 37-60]
5	Хеджування ризиків з використанням похідних фінансових інструментів.		Опрацювання теоретичного матеріалу з Т4, підготовка до практичного заняття, опрацювання навчальних посібників.	5	[2, с. 194-224; 3, с. 133-150]
6	Хеджування ризиків з використанням похідних фінансових інструментів.	Хеджування ризиків з використанням похідних фінансових інструментів.	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т4, підготовка до практичного заняття та розв'язування задач.	5	[2, с. 194-224; 3, с. 133-150]
7	Управління ризиком ліквідності фінансових установ.		Опрацювання теоретичного матеріалу з Т5, підготовка до практичного заняття, опрацювання навчальних посібників.	5	[4, с. 84-106; 5, с. 65-70; 7, с. 73-78]
8	Управління ризиком ліквідності фінансових установ.	Управління ризиком ліквідності фінансових установ.	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т5, підготовка до практичного заняття, підготовка до тестування (ТК 1).	6	[4, с. 84-106; 5, с. 65-70; 7, с. 73-78]
9	Управління кредитним ризиком банківських та інших фінансових установ.		Опрацювання теоретичного матеріалу з Т6, підготовка до практичного заняття, виконання кейсу.	6	[3, с. 80-103; 4, с. 106-124; 5, с. 58-65; 6; 8, с. 156-162].
10	Управління кредитним ризиком банківських та інших фінансових установ.	Управління кредитним ризиком банківських та інших фінансових установ.	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т6, підготовка до практичного заняття та розв'язування задач.	5	[3, с. 80-103; 4, с. 106-124; 5, с. 58-65; 6; 8, с. 156-162].

11	Управління ризиками інвестиційного портфеля.		Опрацювання теоретичного матеріалу з Т7, підготовка до практичного заняття та розв'язування задач.	5	[1, с. 67-74; 2, с. 138-188; 5, с. 87-103]
12	Управління ризиками інвестиційного портфеля.	Управління ризиками інвестиційного портфеля.	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т7, підготовка до практичного заняття, виконання кейсу.	6	[1, с. 67-74; 2, с. 138-188; 5, с. 87-103]
13	Управління валютним ризиком.		Опрацювання теоретичного матеріалу з Т8, підготовка до практичного заняття та розв'язування задач.	5	[2, с. 243-284; 3, с. 114-150; 5, с. 76-80]
14	Управління валютним ризиком.	Управління валютним ризиком.	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т8, підготовка до практичного заняття, виконання кейсу.	6	[2, с. 243-284; 3, с. 114-150; 5, с. 76-80]
15	Управління ризиками процентних ставок.		Опрацювання теоретичного матеріалу з Т9, підготовка до практичного заняття, опрацювання навчальних посібників.	5	[1, с. 84-99; 2, с. 284-311; 3, с. 161-186]
16	Управління ризиками процентних ставок.	Управління ризиками процентних ставок.	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т9, підготовка до практичного заняття та розв'язування задач.	5	[1, с. 84-99; 2, с. 284-311; 3, с. 161-186]
17	Управління ринковим ризиком.		Опрацювання теоретичного матеріалу з Т10, підготовка до практичного заняття та розв'язування задач.	5	[1, с. 74-84; 3, с. 203-233]
18	Управління ринковим ризиком.	Управління ринковим ризиком.	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т10, підготовка до тестування (ТК 2).	5	[1, с. 74-84; 3, с. 203-233]

Примітка: * Лекції проводяться щотижня по дві години, практичні заняття проводяться раз у два тижня по дві години по чисельнику чи знаменнику, відповідно до розкладу занять.

Політика дисципліни

Організація освітнього процесу з дисципліни відповідає вимогам положень про організаційне і навчально-методичне забезпечення освітнього процесу <https://khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/normativni-dokumenty/polozhennya/pro-organizacziyu-osvitnogo-proczesu.pdf>, освітній програмі та навчальному плану. Студент зобов'язаний відвідувати лекції і практичні заняття згідно з розкладом, не запізнюватися на заняття, домашні завдання виконувати відповідно до графіка. Пропущене практичне заняття студент зобов'язаний опрацювати самостійно у повному обсязі і відзвітувати перед викладачем не пізніше, ніж за тиждень до чергової атестації. Термін виконання практичних завдань та кейсів на практичному занятті вважається своєчасним, якщо здобувач виконав їх на наступному занятті після отримання завдання. До практичних занять студент має підготуватися за відповідною темою і проявляти активність. Набутті особою знання з дисципліни або її окремих розділів у неформальній освіті зараховуються відповідно до Положення про порядок перезарахування результатів навчання у ХНУ (вебсайт Університету (<https://khmnu.edu.ua/>): розділ «Нормативні документи», рубрика – «Положення», сторінка – «Положення про організацію освітньої діяльності»).

Здобувачі вищої освіти при вивченні дисципліни можуть користуватись власними пристроями (ноутбуками, планшетами, смартфонами). Власними пристроями можна користуватися як для роботи в системі Moodle, так і для доступу до зовнішніх інформаційних ресурсів, які необхідні для виконання практичних занять.

Під час роботи над практичними завданнями та кейсами студент має дотримуватися політики доброчесності, яка викладена у Кодексі академічної доброчесності учасників освітнього процесу Хмельницького національного університету (<https://vzia.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/5/kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti.pdf>). У разі виявлення плагіату здобувач вищої освіти отримує незадовільну оцінку і має виконати завдання за новою темою.

Критерії оцінювання результатів навчання

Оцінювання академічних досягнень здобувача вищої освіти здійснюється відповідно до «Положення про контроль і оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у ХНУ». Кожний вид роботи з дисципліни оцінюється за чотирибальною шкалою. Семестрова підсумкова оцінка визначається як середньозважена з усіх видів навчальної роботи, виконаних і зданих позитивно з урахуванням коефіцієнта вагомості. Вагові коефіцієнти залежать від структури дисципліни і важливості окремих видів її робіт. При оцінюванні знань студентів використовуються різні засоби контролю, зокрема: усне опитування; засвоєння теоретичного матеріалу з тем перевіряється тестовим контролем; якість виконання, набуття теоретичних знань і практичних навичок перевіряється шляхом вирішення практичних завдань та кейсів. Оцінка, яка виставляється за практичне заняття,

складається з таких елементів: знання теоретичного матеріалу з теми; вміння студента обґрунтувати прийняті рішення та розв'язувати практичні завдання.

Структурування дисципліни за видами робіт і оцінювання результатів навчання студентів денної форми навчання у семестрі за ваговими коефіцієнтами

Аудиторна робота	Самостійна, індивідуальна робота			Семестровий контроль (іспит)
	Усне опитування, розв'язування практичних завдань (обов'язковий мінімум оцінок – 4)	Тестовий контроль		
Т. 1-10	Т. 1-5	Т. 6-10	Т. 1-10	1
ВК: 0,2	ВК: 0,2		ВК: 0,2	ВК: 0,4

Умовні позначення: Т – тема дисципліни; ВК – ваговий коефіцієнт.

Структурування дисципліни за видами робіт і оцінювання результатів навчання студентів заочної форми навчання у семестрі за ваговими коефіцієнтами

Аудиторна робота	Самостійна робота		Семестровий контроль (іспит)
	Тестовий контроль	Контрольна робота	
1	Якість виконання	Оцінка за захист	ВК: 0,5
ВК: 0,3	ВК: 0,1	ВК: 0,1	

Умовні позначення: ВК – ваговий коефіцієнт

Оцінювання тестових завдань

Тематичний тест для кожного студента складається з двадцяти тестових завдань, кожне з яких оцінюється одним балом (може бути інший варіант). Максимальна сума балів, яку може набрати студент, складає 20. Оцінювання здійснюється за чотирибальною шкалою. Відповідність набраних балів за тестове завдання оцінці, що виставляється студенту, представлена у нижченаведеній таблиці.

Відповідність набраних балів за тестове завдання вітчизняній оцінці

Сума балів за тестове завдання	1–10	11–12	13–15	17–20
Оцінка	2	3	4	5

На тестування відводиться 20 хвилин (для закритої форми тестів – по одній хвилині на кожне завдання). Правильні відповіді студент записує у талоні відповідей. При цьому усі графи для відповідей мають бути заповнені цифрами, що відповідають правильним, на погляд студента, відповідям. Через 20 хвилин студенти здають викладачу завдання з талонами відповідей. Викладач на наступному занятті оголошує результати тестування. Тестування студент може також пройти і в он-лайн режимі в модульному середовищі Moodle. При отриманні негативної оцінки, тест слід перездати до терміну наступного контролю.

Оцінювання кейсів

Максимальний бал за відмінне розв'язання кейсу складає 10 балів. Здобувач отримує бали відповідно до ієрархії, як результат виконання визначених у кейсі завдань:

Критерії відповіді	Сума балів за завдання	Оцінка
Уміння чітко виявляти проблеми, ґрунтовні оригінальні пропозиції щодо вирішення проблемної ситуації, заданої у кейсі, висока спроможність застосування здобутих теоретичних знань з дисципліни у практичних ситуаціях, використання цікавого додаткового фактичного матеріалу (наприклад, статистичних даних для обґрунтування власної позиції), уміння логічно, послідовно викладати своє бачення у процесі обговорення, здатність якісно подавати свою позицію у різних формах.	8-10	5
Уміння чітко виявляти проблеми, наявні пропозиції щодо вирішення проблемної ситуації, заданої у кейсі, наявність у відповіді теоретичних знань з дисципліни у практичних ситуаціях, уміння викладати власне бачення у процесі обговорення, результат виконання поданий у заданій формі.	5-7	4
Пропозиції, що частково вирішують проблемну ситуацію, задану у кейсі, присутність у відповіді теоретичних знань з дисципліни, але допущені суттєві недоліки щодо обґрунтування позиції, мови викладу, форм подання.	3-4	3
Пропозиції, що або взагалі не мають стосунку до вирішення проблеми або частково вирішують проблемну ситуацію, задану у кейсі, слабка присутність у відповіді теоретичних знань з дисципліни, допущені суттєві недоліки щодо обґрунтування позиції, що ставлять її під сумнів, мова викладу та форми подання лише частково відповідають професійному рівню або взагалі не відповідають.	0-2	2

Підсумковий контрольний захід включає два теоретичних питання та практичне завдання. Оцінювання результатів підсумкового контрольного заходу здійснюється за чотирибальною шкалою із таким розподілом балів:

Сума балів за завдання:	
Теоретичне питання 1	0-1,5
Теоретичне питання 2	0-1,5
Практичне завдання	0-2,0
Оцінка за 4-бальною шкалою	2-5

Підсумкова семестрова оцінка за інституційною шкалою і шкалою ЄКТС встановлюється в автоматизованому режимі після внесення викладачем усіх оцінок до електронного журналу. Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС наведені у таблиці.

Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС

Оцінка ECTS	Інституційна шкала балів	Інституційна оцінка	Критерії оцінювання
A	4,75-5,00	5	Зараховано Відмінно – глибоке і повне опанування навчального матеріалу і виявлення відповідних умінь та навичок. Добре – повне знання навчального матеріалу з кількома незначними помилками. Добре – в загальному правильна відповідь з двома-трьома суттєвими помилками. Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, але достатнє для практичної діяльності за професією. Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, що задовольняє мінімальні критерії оцінювання
B	4,25-4,74	4	
C	3,75-4,24	4	
D	3,25-3,74	3	
E	3,00-3,24	3	
Fx	2,00-2,99	2	Незараховано Незадовільно – безсистемність одержаних знань і неможливість продовжити навчання без додаткових знань з дисципліни Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота і повторне вивчення дисципліни.
F	0,00-1,99	2	

Підсумкова семестрова оцінка виставляється, якщо середньозважений бал, який отримав студент з дисципліни, знаходиться у межах від 3,00 до 5,00 балів. При цьому за інституційною шкалою ставиться оцінка «задовільно, добре, відмінно», а за шкалою ЄКТС – буквене позначення оцінки, що відповідає набраній студентом кількості балів відповідно до таблиці співвідношення.

Питання для самоконтролю результатів навчання

- 1 Поняття ризикованості фінансової операції.
- 2 Поняття ризику в системі управління діяльністю суб'єктів фінансової сфери.
- 3 Поняття премії за ризик.
- 4 Визначення безризикової ставки дохідності.
- 5 Взаємозв'язок між ризиком та дохідністю фінансової операції.

- 6 Принципи врахування ризику у ставках дохідності.
- 7 Взаємозв'язок ліквідності та норми дохідності.
- 8 Ризик недостатньої ліквідності активів.
- 9 Врахування темпів інфляції у ставках дохідності.
- 10 Коефіцієнт чутливості «бета» як міра ринкового ризику цінних паперів.
- 11 Сутність моделі оцінки капітальних активів.
- 12 Концепція вартості грошей у часі та ризик невикористаних можливостей.
- 13 Принцип ефективності інвестування.
- 14 Основні критерії оцінки ефективності інвестицій.
- 15 Строк окупності та ризикованість капіталовкладень.
- 16 Поняття ринкових ризиків цінних паперів.
- 17 Поняття кредитних ризиків цінних паперів.
- 18 Вплив кредитного ризику на дохідність боргових цінних паперів. Обіцяна та сподівана дохідність до погашення.
- 19 Поняття валютного ризику та методи його оцінювання.
- 20 Поняття кредитного ризику та методи його мінімізації.
- 21 Поняття кредитного рейтингу та його види.
- 22 Взаємозв'язок між рівнем кредитного рейтингу та премією за ризик.
- 23 Рейтингова шкала та класи надійності боргових зобов'язань.
- 24 Поняття дефолту за борговими зобов'язаннями.
- 25 Алгоритм управління ризиками.
- 26 Основні етапи ризик-менеджменту.
- 27 Градація видів цінних паперів за ступенем ризику.
- 28 Оцінювання стану фондового ринку за допомогою фондових індексів.
- 29 Кількісний аналіз ринкових ризиків. Показник дисперсії дохідності.
- 30 Кількісний аналіз ринкових ризиків. Показник середньоквадратичного відхилення дохідності.
- 31 Кількісний аналіз ринкових ризиків. Показник семіваріації дохідності.
- 32 Кількісний аналіз ринкових ризиків в абсолютному вираженні.
- 33 Кількісний аналіз ринкових ризиків у відносному вираженні.
- 34 Технічний аналіз фінансового ринку.
- 35 Фундаментальний аналіз фінансового ринку.
- 36 Поняття ринкової капіталізації.
- 37 Хеджування як спосіб зниження ризику.
- 38 Сутність довгого хеджування.
- 39 Сутність короткого хеджування.
- 40 Механізм хеджування опціонами.

Рекомендована література

Основна

- 1 Долінський Л. Б. Фінансовий ризик-менеджмент : навч.-метод. посібник. – Київ : Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2022. – 132 с.
- 2 Управління фінансовими ризиками: навч. посіб. / С. Г. Шклярчук. – Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. – 494 с.
3. Управління фінансовими ризиками: навчальний посібник / Лактіонова О. А. – Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. – 256 с.
- 4 Управління фінансовими ризиками: навчальний посібник / О. В. Гуріна, Н. О. Корнева. – Миколаїв: видавець Румянцева Г. В., 2022. – 359 с.
- 5 Фінансові ризики суб'єктів господарювання: навч. посіб. / О. В. Кнейслер, Т. В. Письменна, В. В. Костецький, Н. П. Лубкей; за ред. д-ра екон. наук, професора Кнейслер О. В. – Тернопіль: Осадца Ю. В., 2017. – 138 с.

Додаткова

- 6 Доценко І. О. Рейтингове оцінювання як інструмент управління ризиками страхової компанії / І. О. Доценко, Л. О. Матвійчук // Економіка і суспільство. – 2021. – № 26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-69>
- 7 Доценко І. О. Стратегія управління фінансовими ризиками підприємства в процесі формування його фінансової безпеки / І. О. Доценко // Modern Economics. – 2020. – № 20. – С. 73-78. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V20\(2020\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V20(2020)-12)
- 8 Доценко І. О. Управління кредитними ризиками банківських установ в умовах воєнного стану / І. О. Доценко // Modeling the development of the economic systems. – 2024. – № 1. – С. 156-162. <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-22>
- 9 Дроботя Я. А. Управління фінансовими ризиками: навч. посіб. – Полтава: ПДАА, 2019. – 160 с.
- 10 Kvasnytska, R. Organization of Management of Moral Risks of Banking Activity in a Modern Business Environment. Lecture Notes in Networks and Systems / R. Kvasnytska, I. Dotsenko, L. Matviychuk, L. Oliynyk. – 2023. Vol. 487. – pp. 243–249 (Web of Science, Scopus). URL: <https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-08084->

11 Квасницька Р. С. Формування механізму забезпечення фінансової безпеки банку на основі врахування впливу внутрішніх та зовнішніх загроз / Р. С. Квасницька, І. О. Доценко, Д. В. Приступа // Modern Economics. – 2021. – №25. – С. 73-78. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V25\(2021\)-11](https://doi.org/10.31521/modecon.V25(2021)-11)

12 Ризик-менеджмент: навчальний посібник для здобувачів спец. 051 «Економіка» та 073 «Менеджмент» / З. Д. Калініченко. – Дніпро: ДДУВС, 2021. – 224 с.

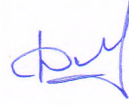
Розробник

к.е.н., доцент Інна ДОЦЕНКО

Погоджено

Гарант ОПП

к.е.н., доцент Інна ДОЦЕНКО

Завідувач кафедри фінансів, банківської справи,
страхування та фондового ринку

д.е.н., професор Ніла ХРУЩ